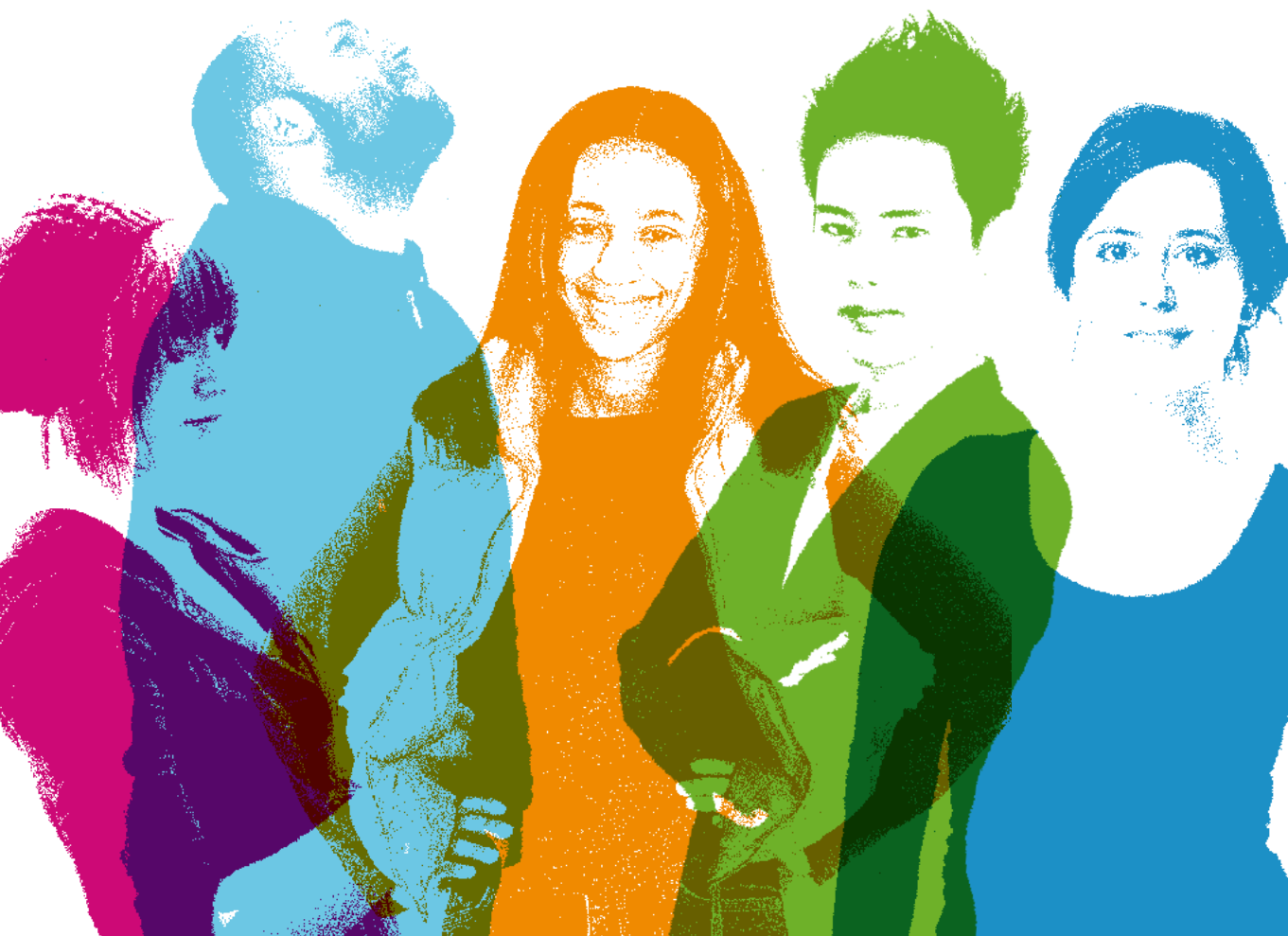

FÖRENINGEN

från idé till praktik

FÖRENINGEN

från idé till praktik

MATS LODÉN

FÖRENINGEN från idé till praktik

TEXT: Mats Lodén

PRODUKTION: Thomas Östlund och Ninni Oljemark, Kombinera AB

PROJEKTLEDARE, STUDIEFRÄMJANDET: Agneta Fleischer

BILDER: Ninni Oljemark, Thinkstock och Studieförbundet

TRYCK: Norra Skåne Offset, april 2015

TACK TILL: Basar Gerecci, Nina Högberg, Christer Leopold,
Lars Svedberg, Malin Welander

STUDIEFRÄMJANDET, riksförbundet

Tel: 08-545 707 00

info@studieforamjandet.se

www.studieforamjandet.se

© Studieförbundet, 2015

ISBN: 978-91-975763-3-8

I Sverige finns över 200 000 små och stora föreningar, och nya startar hela tiden. Varje dag samlas människor för aktiviteter och möten i föreningar på varenda ort runt om i Sverige. Föreningar med aktiva medlemmar är demokratin infrastruktur. Precis som järnvägståg måste ha räls och bilar vägar att åka på, skulle inte demokratin fungera bra i Sverige om inte så många människor var vana att i en förening lyssna på andra, kompromissa och sedan fatta beslut.

I Studieförbundet vet vi vad föreningarna betyder för människor – och för demokratin. I föreningslivet föds nya tankar och idéer om samhällsutveckling. Här bildas och uttrycks opinioner. Människor möts, tar ansvar, är aktiva och har kul tillsammans.

Det demokratiska föreningslivets kärna är tanken om alla människors lika värde. Alla har rätt att framföra sin uppfattning, få sin stämma hörd och få pröva om det finns fler som har samma idé och samma åsikt.

För dig som redan är föreningsaktiv hoppas vi att den här boken kan ge nya tankar och kunskaper om föreningen som idé, och föreningslivets betydelse i det svenska samhället.

Studieförbundet är ett av Sveriges största studieförbund. Vi ordnar studiecirklar och kulturarrangemang över hela landet. Vi möter varje dag människor som har frågor om föreningar, som vill starta en förening, men inte riktigt vet hur man gör. Och de som har kommit igång, men vill komma vidare.

Den här boken är ett led i vårt stöd till föreningslivet – och därmed till att utveckla och förnya demokratin. Har du frågor och funderingar, hör gärna av dig till Studieförbundet där du bor.

Johnny Nilsson
Förbundschef, Studieförbundet

Innehållsförteckning

Föreningen som idé	7
Rättigheten att vara med	8
Ett ideal, ett mål	8
Lika värda	8
Tre kan bilda en förening	9
Föreningen är fri	9
Föreningen är ideell	10
Föreningsformen öppnar dörrar	11
Föreningarna finns överallt	12
Aktiv eller passiv medlem	12
Direkt demokrati	13
Representativ demokrati	13
Liten förening blir större	14
Andra samarbetsformer	15
Nätverk	15
Digitala mötesplatser	16
Vardagsdemokrati	17
Orden har ett syfte	17
Föreningen i förändring	19
Föreningen som revolt	20
Gud, nykterhet, mat och demokrati	21
Mänskliga rättigheter	22
Kan odemokratiska rörelser bilda föreningar?	23
Studiecirkeln och folkbildningen	24
Att förstå för att kunna påverka	24
Gemenskap Sverige	25
Föreningen i praktiken	27
Ett första möte	28
Ett namn	28
En tillfällig styrelse	28
Stadgarna	28

Det grundande mötet	30
Den registrerade föreningen	30
Juridisk person	31
Styrelsen – delat ansvar, samma mål.	32
Ordförande	32
Vice ordförande	33
Kassör	33
Sekreterare	34
Ledamöter	34
Suppleanter	34
Valberedning	35
Revisorer	35
Medlemmar	36
Föreningsmöten	37
Årsmötet – det viktigaste mötet	37
Övriga föreningsmöten	37
Möteteknik	38
Mötesformer	38
Ordet och gruppen	39
Att fråga	39
Att lyssna	40
Att tala	40
Dagordningen	41
Mötet och tiden	41
Ordet är fritt	42
En talarlista	42
Övriga frågor	42
Att fatta beslut	43
Mötesordförande	44
Mötessekreterare och protokoll	44
Protokollsjusterare	45
Finns er förening?	45
Föreningsteknisk ordlista	46
Några lästips	48

Föreningen som idé

Att vara med i en förening är att vara del i en ”organiserad gemenskap”. Förening och demokrati hänger ihop. De tankar och idéer som bär upp nästan alla föreningar liknar varandra: Alla som är med i föreningen har rätt att vara med och bestämma. Alla medlemmar har rätt att uttrycka sina åsikter och bli behandlade med respekt. Föreningen – hur liten den än är – blir därmed en del av något mycket större, en del av ett demokratiskt samhälle.

FÖRENINGSDEMOKRATIS IDEAL

- **ALLA** får vara med.
- **ALLA** har lika rätt att bestämma innehåll.
- **ALLA** har lika rätt att tala och bli hörda.
- **ALLA** får rösta.
En människa, en röst.
- **ALLA** har lika möjligheter till information.

”

Demokratins själ kan inte inplanteras utifrån. Den måste komma inifrån.

INDIRA GANDHI

RÄTTIGHETEN ATT VARA MED

Alla som bor i Sverige kan starta en förening eller vara medlem i en förening. Människor har rätt att delta i forandet av ett samhälle, mötas och göra något tillsammans. Föreningsfriheten är en rättighet som har djupa rötter. Människor med samma intressen ska kunna organisera sig i en gemenskap med andra likasinnade. Det är en rättighet som är inskriven i grundlagen.

ETT IDEAL, ETT MÅL

En förening är en arena där kreativitet, demokratiska värderingar och intressen kan omsättas i praktiken.

Demokrati kan sägas vara ett ideal, ett mål. Det finns ingen färdig modell, utan den skapas av människor som vill samarbeta, komma överens. Ju närmare målet vi kommer, desto bättre. Demokrati ska inkludera alla. Så fungerar den svenska demokratin, så fungerar också föreningen i sin bästa form. Att acceptera att andras tankar har lika stort värde som dina egna.

I en demokrati är det majoritetens beslut som styr, precis som i föreningen. Är du medlem i en förening måste du finna dig i majoritetsbeslutet, även om du inte gillar det. Det är demokratins grundregel. Du har rätt att ha en egen åsikt men måste även acceptera flertalets beslut.

LIKA VÄRDA

I en förening har alla rätt att yttra sig. Du behöver inte hålla med, men du måste lyssna. Det är en plikt som följer med yttrandefriheten. Eftersom alla medlemmar ska vara lika värda behöver vi acceptera demokrati som både *arbetsmetod* och *beslutsform*.

Demokrati som arbetsmetod är också ett träningsprogram i tolerans. Det är den stora utmaningen. Att vara med i en förening är att bidra till att stärka demokratins fundament, oavsett om du vill dansa, spela musik, spela fotboll eller förändra världen.

TRE KAN BILDA EN FÖRENING

Det finns två huvudtyper av föreningar i Sverige. Ideella föreningar och ekonomiska föreningar. Men alla föreningar är organiserade på samma sätt. Medlemmar, styrelse och stadgar, och en strävan efter ett demokratiskt arbetssätt.

Den här skriften handlar uteslutande om ideella föreningar, och i första hand om föreningar som startats utifrån människors olika intressen.

En förening är en grupp människor som organiserar sig kring en idé, ett syfte eller ett ideellt mål. Tre personer kan starta en förening. Har föreningen en verksamhet som intresserar andra kommer nya medlemmar att hitta dit.

Naturligtvis kan människor göra något kul och viktigt ihop utan att starta en förening. Olika sammanslutningar och sociala sällskap har funnits i alla tider. Den stora skillnaden är att en förening är en organiserad kraft, en ordnad gemenskap.

Föreningen är en form som skapar ordning och struktur, och som tillåter alla att vara med.

FÖRENINGEN ÄR FRI

Rätten att bilda en förening är lagstadgad. Men med den rättigheten följer också ett stort ansvar. En förening ska respektera och värna om de traditioner som sett till att den friheten existerar. Föreningen ska förvalta föreningsfriheten.

Det finns ingen lag som bestämmer hur en ideell förening ska fungera. Det är föreningens medlemmar som avgör och beslutar om sina egna stadgar, föreningens lag. Stadgarna är ett avtal mellan föreningen och dess medlemmar. I och med att föreningen har godkänt stadgarna blir föreningen ett slags organiserad frizon. Det innebär också att föreningen ska sträva efter ett demokratiskt arbetssätt och respektera allas lika rättigheter. Att göra det är både att värna om arvet och att bära den demokratiska stafettpinnen vidare.

EKONOMISKA FÖRENINGAR

Ekonomiska föreningar ska främja medlemmarnas ekonomiska intressen, som till exempel bostadsrättsföreningar.

FÖRENINGENS GRUND

- Ni har en idé om något bra ni vill göra.
- Ni vill göra något viktigt.
- Ni vill förändra.
- Ni vill höras, synas och kunna påverka.
- Ni vill göra det tillsammans.

Den svenska föreningstraditionen är en fantastisk kunskapsbank. Den stimulerar till möten och utbyten av erfarenheter och arbetsmetoder. Föreningar och deras medlemmar lär sig av varandra och bidrar på så sätt till demokratins utveckling. Det är en viktig process. Det är bland annat den som stärker, bevarar och skyddar vår lagliga rätt att fortsätta bilda föreningar.

FÖRENINGEN ÄR IDEELL

När musikföreningen ordnar konserter för de lokala musikgrupperna finns det frivilliga som hjälper till att bära instrument och sköta servering. Varje dag ställer tusentals föräldrar upp som tränare, bilförare, kaffekokare och bullbakare till idrottsföreningarnas träningar och möten.

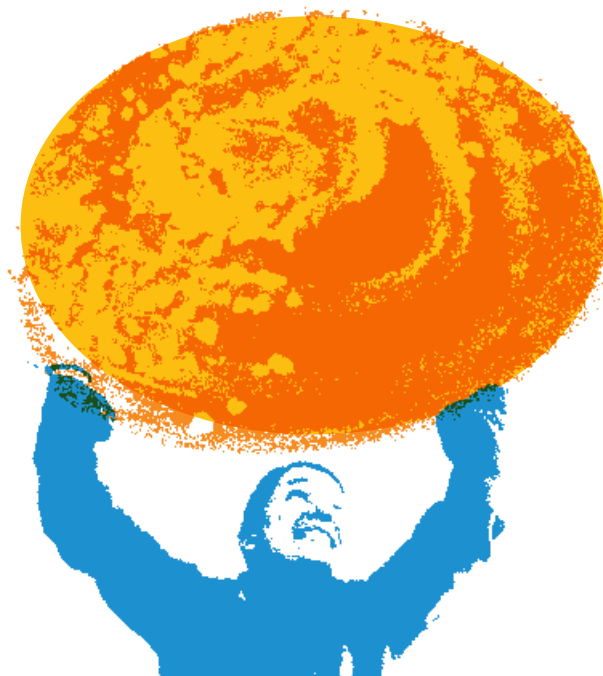
Sveriges föreningsliv bygger på frivilligt arbete. Utan människors frivilliga insatser skulle inte föreningslivet existera. Däremot kan arvoden för utfört arbete vara vanliga i större föreningar.

Det ideella arbetet är dock föreningens själ. Det måste vara fritt och frivilligt att engagera sig, aldrig ett krav.

”

Föreningsdemokratin är all demokratis urmoder, inte dess barn eller barnbarn.

CHRISTER LEOPOLD
FÖRFATTARE, KONSULT

FÖRENINGSFORMEN ÖPPNAR DÖRRAR

Föreningsformen öppnar dörrarna till det svenska samhället. Det är ett enkelt sätt att organisera sig, och formen är accepterad av stat, myndigheter, organisationer och företag.

FÖRDELARNA MED FÖRENINGEN

Fördelarna med föreningsformen är många:

- Spelreglerna finns redan.
- Alla kan lära sig vad som gäller.
- Ekonomin sköts och redovisas öppet, enligt tydliga regler.
- Enskilda medlemmar kan hoppa av, men föreningen består.
- Föreningen kan söka pengar, bidrag, hyra lokaler och ingå avtal.
- Föreningen är förankrad i vår historia, i våra traditioner, hos stat och myndigheter och i det civila samhället.
- Föreningen styrs av sin egen lag, stadgarna. Den står fri från myndigheter men kan välja att samarbeta med alla.

När människor samlas kring en gemensam idé är grunden till en förening lagd. Resten handlar om en del praktiska saker som att bestämma namn, välja styrelse och ordna stadgar. Det är enkelt. Sedan börjar arbetet med att få föreningen och demokratin att fungera. Det är den kreativa och spännande utmaningen med att starta en förening.

CIVILSAMHÄLLET

Civilsamhället är ett begrepp som allmänt används för att beskriva den del av samhället som finns vid sidan av staten, företagen och den privata sfären/familjen. Det kan till exempel handla om välgörenhet, stiftelser, föreningar och olika medborgarrörelser.

”

Möjligheten för enskilda att gå samman, hålla i och driva frågor eller verksamhet, är grunden för en demokrati. Så har frihetsrörelser startat, politiska partier bildats, fackligt arbete organiserats, slaveri utrotats, diktatorer fallit, demokratier uppstått.

ANNA WIGENMARK
FÖRENINGEN ORDFRONT

FÖRENINGARNA FINNS ÖVERALLT

En förening startas av intresse, engagemang och en önskan att skapa en gemenskap med andra likasinnade. Som att göra någonting kul och viktigt tillsammans. Det kan vara att samla frimärken, rädda världshaven, spela musik, rädda en utrotningshotad djurart eller protestera mot en orättvisa. Med andra ord: Allt som vi människor kan tänkas vara intresserade av att göra.

Föreningarna finns överallt. Det är högst troligt att du redan är med, eller har varit med, i en förening inom idrott, dans, amatörteater eller något annat. Och varje dag startas nya föreningar.

Det finns cirka 200 000 föreningar i Sverige. Vilket intresse du än har finns det säkert en förening som passar dig. Men om ingen förening passar är det väldigt enkelt att starta en egen förening.

AKTIV ELLER PASSIV MEDLEM

För att bli medlem i en förening brukar det räcka med att betala en avgift. Sedan kan medlemmarna välja att vara passiva eller aktiva. En del större ideella föreningar, som till exempel Greenpeace eller

Amnesty, har många passiva medlemmar som genom sin medlemsavgift stödjer verksamheten.

En förening kan aldrig kräva att medlemmar ska engagera sig. Det måste, som tidigare nämnts, vara fritt och frivilligt. Men medlemmar som väljer att

vara aktiva får ett större inflytande över föreningens verksamhet och kan påverka på ett mer direkt sätt.

En medlem måste acceptera syftet, föreningens ändamål. Men det är alltid fritt att lämna föreningen och avsluta sitt medlemskap.

DIREKTDEMOKRATI

De flesta människor på jorden försöker varje dag komma överens, samarbeta och respektera varandra. Det har folk försökt göra sedan människans gryning. Ur alla dessa erfarenheter har sedvänjor och traditioner vuxit fram, utvecklade och finslipade av människor genom många generationer.

500 år före vår tideräkning infördes regler i Aten i Grekland, som lade grunden till dagens demokrati. Det var ett slags begränsad demokrati för dem som var röstberättigade, nämligen fria män över 20 år. De fick rösträtt i vad som kallades folkförsamlingen. Röstandet skedde med en *direktdemokratisk* metod. Kvinnor och slavar hade inte rösträtt, vilket innebar att det inte var en demokrati som vi ser den idag.

REPRESENTATIV DEMOKRATI

Direktdemokrati fungerar bäst i mindre sammanhang. I större sammanhang kan möten bli ohanterliga när många har åsikter och förslag. En annan modell utvecklades som innebar att man inte behövde samla alla röstberättigade varje gång något skulle beslutas. I stället skickades ett ombud som representerade ett flertal. Ombudet förde till exempel byns, regionens eller stadens talan. Att vara ett ombud och rösta för andra var, och är fortfarande, ett ansvarsfullt förtroendeuppdrag. Så föddes den *representativa demokratin*. Dessa två olika sätt att fatta beslut – direktdemokrati och representativ demokrati – gäller än.

En del föreningar är uppbyggda i flera nivåer. I små föreningar och i det lokala föreningslivet följs generellt den direktdemokratiska modellen. På regional och nationell nivå i större organisationer och förbund är det representativ demokrati som praktiseras, med valda ombud. Sveriges riksdagspolitiker till exempel är framröstade (via sina politiska partier) av folket, och ska ytterst också representera folket.

LITEN FÖRENING BLIR STÖRRE

Möjligheterna att påverka tillsammans ökar ju större en rörelse är. Föreningar med gemensamma intressen kan gå ihop och bilda en paraplyorganisation eller växa till ett förbund. Föreningar kan även ansluta sig till en större läns- eller riksorganisation/riksförbund, som passar föreningens syften. Idrottsklubbar i Sverige är till exempel medlemmar i Riksidrottsförbundet, och en del kulturföreningar har medlemskap i olika kulturorganisationer, och så vidare.

Om en förening väljer att bli medlem i en organisation är det ett åtagande. Engagemanget och det ideella arbetet växer. En fördel är att många större organisationer delar ut bidrag till sina medlemsföreningar. En organisation eller ett förbund kan också fungera som en stor support- och servicecentral för den lilla föreningen. Det kan vara att ordna lokaler, erbjuda datorsupport, arrangera utbildningar, hjälpa till med marknadsföring och juridisk rådgivning. Det är ett samarbete som båda drar fördel av.

ANDRA SAMARBETSFORMER

En förening kan ha ett direkt samarbete med vilka som helst. Det kan till exempel vara nätverk av enskilda personer, grupper, andra föreningar, kommuner, landsting och kulturinstitutioner. Även om föreningen är medlem i en större organisation är det helt okej att ha kreativa kontakter med andra aktörer. Det som styr föreningens val är syftet och årsmötet, inte vad exempelvis en samarbetspartner tycker.

NÄTVERK

Många intressegrupper bildar nätverk istället för föreningar. Ett nätverk är ingen *juridisk person* (se sidan 31) utan samarbetet, precis som med föreningar, bygger på frivillighet för alla som ingår i nätverket. I allmänhet finns inga avtal, styrelser eller stadgar att följa. Nätverkets deltagare arbetar i ömsesidig respekt, och alla som ingår har full frihet att delta, eller inte delta, i nätverkets verksamhet.

Nätverk och intressegrupper växer och blir ibland ohanterliga för eldsjälarna som startade dem. Ett problem som kan uppstå är att det inte finns några uttalade ledare eller ansvariga i ett nätverk. Det kan bli knepigt att fatta gemensamma beslut. Stora nätverk kräver trots allt att någon eller några håller ihop syftet och idén, och ser till att information och verksamhet når alla anslutna till nätverket. Då kan det vara en fördel att i stället organisera sig som föreningar.

DIGITALA MÖTESPLATSER

Idag utvecklar föreningar och organisationer nya metoder för digitala möten. Diskussioner, beslut och kommunikation sker online, på bildskärmar och i realtid. Digitaliseringens möjligheter till snabb kommunikation är oändliga. Sociala nätverk, stora såväl som små, får ett större inflytande på samhällsutvecklingen. Via twitter och facebook är kontakten mellan medborgare och politiker numera självklar, och fungerar i bästa fall som en direktlinje till beslutsfattare.

De sociala och digitala mötesplatserna på internet växer. Ett upp-rop på sociala medier kan växa till stora demonstrationer. Med ett enkelt knapptryck kan vi ta ställning i angelägna frågor eller stötta någon som utsatts för orättvisor.

Framtidens digitala sociala nätverk håller redan på att utvecklas. Internet ger oss möjlighet att snabbt knyta an till olika grupper. Vi kan engagera oss i olika frågor och intressen på ett helt annat sätt än tidigare. Men lika snabbt kan stora nätverk på internet lösas upp, omformas eller upphöra. Det är en fantastisk möjlighet att kunna mötas digitalt, även om mötet sker i en gemenskap på avstånd. Att träffas i en föreningslokal eller på ett blåsig torg för att demonstrera mot orättvisor är en annan sorts gemenskap.

Mötet, föreningens grund, är djupt förankrat i vår kulturella och sociala historia. Vi behöver ibland se varandra i ögonen på riktigt för att verkligen förstå varandra. Det fysiska mötet kräver ett annat slags arbete än det digitala mötet, ställer andra krav och villkor för till exempel problemlösning. Att uttrycka en åsikt med sin egen röst är inte detsamma som att uttrycka åsikten i ett mejl, online eller med ett sms.

Föreningen, oavsett om den existerar på det digitala nätet eller i en dammig källarlokal, är ett bra sätt att se till att människors engagemang, aktiviteter och intressen har ett hem i en gemenskap med andra.

”

De digitala centren agerar, och liknar, offentliga platser – men de ger oss ingen makt eller inflytande över dem. Ingen kan överstiga twitters gräns på 140 tecken.

ANDERS RYDELL M FL UR
"MYTEN OM INTERNET", 2012

VARDAGSDEMOKRATI

Föreningen är ett mikrosamhälle. Formen ger möjligheter för medlemmen att utveckla sina intressen tillsammans med andra, i en organiserad gemenskap. För att ett sådant mikrosamhälle ska fungera på bästa sätt behövs bra redskap att styra, utveckla och hålla ihop samhället/föreningen. Att lyssna, respektera varandras åsikter och arbeta jämlikt och öppet, är en bra grund för det. Sådant skapar goda förutsättningar för ett positivt och kreativt klimat. Att låta det sunda förnuftet råda i en förening är vardagsdemokrati i praktiken, i samklang med föreningens stadgar och god föreningsledning.

ORDEN HAR ETT SYFTE

Samtalsklimatet under ett möte bör vara så enkelt och vardagligt som möjligt. Men ett föreningsmöte präglas också av ett mer formellt språkbruk. För den som är ny i en förening kan ord och begrepp som används kännas knepiga. Men föreningspråkets syfte är att underlätta, inte utestänga. Det är en fördel om alla medlemmar i en förening har ett gemensamt språkbruk som gör det lättare att kommunicera, skapa förförståelse, rättvisa och delaktighet. Ord och begrepp som används i en förening är också de som används för alla slags möten i det svenska samhället.

Mötesformer och föreningspråk har vuxit fram vid lägerelden, i byalaget, i skrån, gillan och andra sammanslutningar genom historien. Idag är föreningens inre arbete, det som kallas mötespraxis, resultatet av alla dessa erfarenheter.

”

Vardagsdemokrati innebär att jag lyssnar till en annan människa och ger denne samma möjlighet till inflytande som jag har.

GÖSTA VESTLUND, FOLKBILDARE

Föreningen i **förändring**

Föreningar och folkrörelser är starkt länkade till demokratis framväxt. Fortfarande är föreningsformen det vanligaste sättet för människor att organisera sig demokratiskt. Det gäller alltifrån små lokala kulturföreningar och idrottsföreningar till stora rikstäckande organisationer. Och nya föreningar bildas varje dag. Föreningen är därför inte bara historia, utan också nutid och framtid.

ANNORLUNDA MORGONPROMENAD

I en annons med rubriken "Sällskap önskas" bjöd den socialdemokratiska agitatorn August Palm in allmänheten till en morgonpromenad pingstdagen 1887. På så sätt undvek han demonstrationsförbudet som rådde vid tiden, och genomförde en demonstration mot arbetslösheten.

FÖRFATTAREN ELIN WÄGNER
VID DE 30 BANDEN MED
350 000 UNDERSKRIFTER SOM
SAMLADES IN 1913–1914 TILL
STÖD FÖR KVINNIG RÖSTRÄTT
I SVERIGE.

FÖRENINGEN SOM REVOLT

På 1800-talet började folkrörelserna växa fram. Sverige var ett fattigt land. Det var förbjudet att ordna demonstrationer. Militär sattes in mot hungerkravaller, och människor kastades i fängelse när de protesterade. En ökad medvetenhet om vad som skapade orättvisorna fick människor att börja organisera sig. Förenings-

bildandet ökade. Tillsammans ville de förändra samhället, få bort orättvisorna. Den civila olydnaden växte, och föreningarna fungerade demokratiskt i ett odemokratiskt samhälle. Kvinnorna till exempel hade rösträtt i föreningarna i ett halvt sekel innan de fick rösträtt i riksdagsvalen. Dessa föreningar var en del av de folkrörelser som förändrade och demokratiserade Sverige.

GUD, NYKTERHET, MAT OCH DEMOKRATI

Folkrörelserna växte fort. De var radikala och samhällsförändrande. Rörelserna hade olika mål, men också mycket gemensamt. Det fanns orättvisor i samhället som påverkade majoriteten av befolkningen. De tre största rörelserna kan sammanfattas så här:

- Vi vill tro på vilken gud vi vill. (Frikyrkorörelsen)
- Säd och potatis är mat, inte alkohol. Vi vill ha lönen i pengar, inte som brännvin. (Nykterhetsrörelsen)
- Vi vill ha rösträtt, fackföreningar, mötes- och demonstrationsfrihet, strejkrätt och demokrati. (Arbetarrörelsen)

Väckelserörelsen/frikyrkorörelsen ville bryta statskyrkans monopol på den gudstro vi skulle ha i Sverige. En lag förbjöd folk att ha egna bönemöten. Ingen fick tolka bibeln på eget sätt. En stor proteströrelse växte fram som krävde förändring. Rörelsen växte och 1858 tog staten bort lagen. I praktiken innebar det att religionsfrihet började införas i Sverige.

Nykterhetsrörelsen växte fram under början av 1800-talet. Svenskarna höll bokstavligen på att supa ihjäl sig. Folk svalt. Skördarna användes till brännvinsframställning, inte till mat. Somliga arbetsgivare betalade ut en del av lönen i brännvin till arbetarna. De första nykterhetsföreningarna bildades.

I slutet av 1840-talet var över 100 000 medlemmar med i olika nykterhetsföreningar.

Arbetarrörelsen krävde också rättigheter. En av de viktigaste var rätten att bilda fackföreningar. Strejken var ett vapen för att få igenom krav på föreningsrätt, demonstrationsrätt, strejkrätt, allmän rösträtt, kollektivavtal och rätten att bilda politiska partier. Politiska föreningar bildades, nya politiska partier uppstod.

1902 förhandlade arbetarrörelsen till sig rätten att bilda fackföreningar. Idag är mötes- och föreningsfriheten inskriven i grundlagen.

PÅ FLYKT

På 1800-talet emigrerade många svenskar till Nordamerika på grund av att lagen i Sverige inte tillät människor att utöva sin tro. Idag flyr människor av samma anledning till Sverige på grund av förföljelser i sina hemländer.

FREDSRÖRELSEN OCH KVINNORÖRELSEN

Andra folkrörelser som startade samtidigt var bland annat fredsörelsen och rösträttsrörelsen för kvinnor. Svenska freds- och skiljedomsföreningen till exempel är världens äldsta fredsförening, bildad redan 1883.

Den första svenska kvinnliga rösträttsföreningen bildades 1902. Svenska kvinnor fick rösta för första gången i valet 1921, drygt 2 500 år efter demokratis födelse. I föreningarna hade kvinnor haft rösträtt sedan mitten av 1800-talet.

”

Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. De har utrustats med förnuft och samvete och bör handla gentemot varandra i en anda av gemenskap.

ARTIKEL 1 I FN:S STADGAR OM MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER.

RÄTTIGHETER OCH SKYLDIGHETER

Att förtala eller kränka andra, att hetsa mot folkgrupper, att sprida bilder med sexuellt våld, att publicera rasistiska texter, att bryta mot sekretess som kan hota landets säkerhet är straffbart och att betrakta som brott mot yttrande- och tryckfriheten.

MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

Våra rättigheter lagstodgades under 1900-talet. Idag har vi rätt att tro på vilken gud eller politisk idé som helst utan att hamna i fängelse.

Demokrati och mänskliga rättigheter är självklarheter i Sverige. Så har det inte alltid varit. I stora delar av världen är det fortfarande inga självklarheter.

DEMOKRATISKA RÄTTIGHETER

- **YTTRANDEFRIHETEN** innebär att vi har frihet att uttrycka tankar, åsikter och känslor i tal, skrift och bild eller på det sätt som vi själva önskar.
- **INFORMATIONSFRIHETEN** innebär att vi har frihet att skaffa oss och ta emot alla slags kunskaper, informationer och upplysningar.
- **MÖTESFRIHETEN** betyder att vi har frihet att arrangera möten och bevista alla slags sammankomster, och ta del av det som presenteras där.
- **DEMONSTRATIONSFRIHETEN** innebär att vi har frihet att arrangera och/eller delta i alla slags demonstrationer på allmän plats.
- **FÖRENINGSFRIHETEN** ger oss friheten att organisera oss med andra för allmänna och enskilda syften.
- **RELIGIONSFRIHETEN** ger oss frihet att ensamma eller tillsammans med andra utöva vår religion och tro.

KAN ODEMOKRATISKA RÖRELSER BILDA FÖRENINGAR?

Författaren Evelyn Hall sammanfattade den franska filosofen Voltaires tankar på följande sätt: *"Jag hatar dina åsikter, men är beredd att dö för din rätt att uttrycka dem."* Det är ett uttalande som speglar demokratins själ, men också dess dilemma.

Demokratien är Sveriges fundament. Svenska medborgare är, enligt lagen, lika värda. När det gäller föreningar ska öppenhet och respekt för andras åsikter genomsyra deras arbete. Men alla som bor i Sverige, utan undantag, kan bilda en ideell förening. Även människor med åsikter och ideologier som är direkt fientliga mot demokratien.

Ytrandefriheten gäller alla. Vi har samma demokratiska rättigheter att uttrycka våra åsikter, även om åsikterna är antidemokratiska, så länge de inte kränker eller hotar någon annan medborgare. Det går inte att tillåta en grupp människor att träffas men sedan förbjuda en annan grupp den rättigheten.

Det är nödvändigt för demokratien att söka sig andra vägar att bemöta ickedemokratiska ideologier och åsikter.

Föreningsrätten och bildandet av nya föreningar är tänkt att fördjupa demokratien i det svenska samhället, inte tvärtom. För en ny förening är det naturligt att acceptera den goda föreningssed som generellt gäller för föreningar. Men föreningsfriheten kan begränsas om grupper sysslar med militär verksamhet eller liknande, och/eller om det handlar om förföljelse av till exempel folkgrupper av etniska, religiösa eller rasistiska skäl.

Det finns naturligtvis möjligheter för odemokratiska rörelser att utnyttja demokratins spelregler för att skaffa sig inflytande. Men mötesrätten och ytrandefriheten måste – för demokratins egen skull – gälla alla.

DEMOKRATIN BLEV AVSKAFFAD

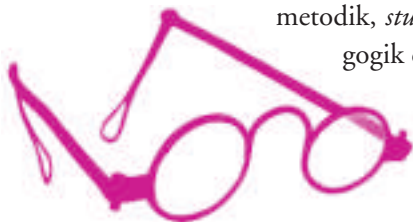
Adolf Hitlers parti NSDAP föddes, växte och verkade inom den tyska demokratins ramar. Partiet fick 33 procent av rösterna i valet 1932, men ingen egen majoritet. De liberala och konservativa partierna i Tyskland stödde Hitler. Han fick en laglig fullmakt att bekämpa arbetslöshet och kommunism, och avskaffade med stöd av denna lag åsiktsfriheten, pressfriheten och föreningsrätten. Därmed var också demokratien i Tyskland avskaffad.

STUDIECIRKELN OCH FOLKBILDNINGEN

När folkrörelserna började kräva förändringar var skolväsendet inte öppet för alla medborgare. Bildningsbehovet bland vuxna var stort. Folkskolan infördes visserligen år 1842, men inom folkrörelserna startades också självstudier som senare kom att utvecklas till folkhögskolor och studieförbund. Det här fria och frivilliga sättet att söka kunskap utvecklade med tiden en särskild

metodik, *studiecirkeln*, som tillämpar en pedagogik där deltagare i små grupper lär sig

tillsammans utifrån sina behov och intressen, och där deltagarnas egna kunskaper betraktas som värdefulla och viktiga för lärprocessen.

ATT FÖRSTÅ FÖR ATT KUNNA PÅVERKA

Studiecirkeln och folkbildningen påverkade och påverkades av de demokratiska krafterna som växte i det svenska samhället under mitten av 1800-talet. Alla fick vara med, allas erfarenheter och kunskaper var lika värdefulla, alla hade rätt att tala och bli hörda, alla hade rätt till samma kunskapskällor. Samma principer som idag gäller i en förening.

Folkbildningens viktigaste grund är att kunskap ska ses som en process, att vi lär oss hela livet och inte bara i skolan. Det är också viktigt att lärandet sker fritt och frivilligt. Folkbildningens vision är att ge människor möjligheter till kunskap så att vi kan påverka vår livssituation, vår omvärld och oss själva.

I studiecirkeln sker lärandet alltid i grupp. Föreningar som vill utveckla och fördjupa sina kunskaper i till exempel föreningskunskap kan med fördel använda studiecirkeln som arbetsmetod.

GEMENSKAP SVERIGE

Sverige består av små och stora föreningar, alltifrån små lokala ideella föreningar till organisationer, förbund och politiska partier. Det är grundmodellen för den svenska demokratin. Det är ingen överdrift att säga att föreningarna deltagit i byggandet av det demokratiska Sverige. Det är också ett bygge som fortsätter att växa varje gång en ny förening startas.

Varje förening är därför en del av en mycket större rörelse. Föreningsformen har historiskt varit, och är fortfarande, en väg till att påverka. Inte bara i den egna föreningen – utan i hela samhället.

Den organiserade medborgaren kan vara en mäktig kraft. Som någon sa: ”Utan rätten att organisera sig är yttrandefriheten bara en rätt att tala fritt i vildmarken.”

VARJE FÖRENING – STOR SÅVÄL
SOM LITEN – ÄR EN DEL AV
DEMOKRATIBYGGET.

Föreningen i praktiken

Hur bildar man en förening? Och hur får man föreningsarbetet att flyta på? Här får du veta hur man startar en förening, och vad som är bra att tänka på för att få allt att fungera. Styrelse, ekonomi, mötesteknik ... en del kan verka krångligt, men är egentligen inte särskilt komplicerat. Att ägna lite tid åt planering och organisation i början är en bra idé, då blir det enklare att komma igång med verksamheten kring ert gemensamma intresse, det ni vill göra i föreningen.

EN FÖRENING BLIR TILL

1. Definiera/formulera en idé, ett syfte.
2. Samla ihop intresserade.
3. Ordna ett första möte.
4. Bilda en provisorisk styrelse.
5. Skriv/ordna stadgar.
6. Ha ett grundande möte.
7. Välja en styrelse, besluta om stadgar.

Föreningen är startad!

FÖRENINGENS ÄNDAMÅL – NÅGRA EXEMPEL

Kulturföreningen Blötberget:

Att fortsätta dokumentera Blötbergets historia för kommande generationer.

Föreningen Armageddon:

Att främja spelandet av konfliktsimulerande spel och rollspel, samt verka för att främja hälsa och bildning.

Föreningen L Laurin:

Att väcka och bevara intresset för Skandiaverkens tillverkning av bl.a. tändkulemotorer.

ETT FÖRSTA MÖTE

Ni samlas till ett första möte och bestämmer vad ni vill göra tillsammans. Ni är minst tre personer, men får gärna vara fler. Ni har en gemensam idé. Diskutera tills ni är överens, utifrån frågan: Vad vill ni göra?

Föreningens *ändamål* är en tydligt formulerad inriktning, ett *syfte*. En förståelse för föreningens existens. Att formulera ett ändamål tillsammans är en viktig föreningsprocess.

Ändamålet, hur obetydligt det än kan vara i andras ögon, är föreningens viktigaste grund. Men föreningen är ännu inte organiserad. Den är i en preliminär fas.

ETT NAMN

Ge ett namnförslag åt er förening. Namnet är viktigt. Det bör anknyta till föreningens ändamål och ska bidra till att skapa den kollektiva identiteten. Föreningens slutgiltiga namn fattas gemensamt på föreningens *konstituerande* möte.

EN TILLFÄLLIG STYRELSE

På det första mötet ska ni välja en tillfällig *ordförande*, *sekreterare* och förslagsvis en *kassör*. Denna provisoriska styrelse – *interimsstyrelsen* – är en arbetsgrupp som ska göra ett förslag till en ”riktig” styrelse, föreslå ett ändamål och göra ett förslag till stadgar. Föreningsbildandet är igång.

STADGARNA

Stadgarna är föreningens ryggrad. Hur de ska skrivas och tillämpas följer oftast praxis och traditioner. Ofta skrivs de på ungefär samma sätt i alla föreningar, men de ska utformas så att de passar varje förenings unika förutsättningar. Precis som själva ordet betyder ska de ge ”stadga” åt föreningens arbete.

Stadgarna är också föreningens lag. Utomstående kan inte lägga

sig i, stat och myndigheter kan inte bestämma hur stadgarna ska utformas. Det kan bara medlemmarna i en förening göra. Alla som vill vara medlemmar måste också acceptera föreningens stadgar eller arbeta demokratiskt för att förändra dem. Det kan liknas vid att medlemmen ingår ett avtal med föreningen. Att vara medlem innebär också att vara solidarisk med föreningens ändamål och stadgar.

GOD FÖRENINGSSSED OCH PRAXIS

GOD FÖRENINGSSSED är en muntlig tradition som fungerar som en vägledning för praktiskt och juridiskt arbete i en förening.

Föreningsseden har vuxit fram ur erfarenheter, sedvänjor och traditioner. Enkelt uttryckt är god föreningssed en accepterad norm som allt föreningsarbete grundar sig på.

Föreningsdemokrati ska byggas från grunden, i frihet. Stat och myndigheter behöver inte lägga sig i, utan ska låta ideella föreningar sköta sin verksamhet som de själva önskar. Det är bara medlemmar som kan besluta om en föreningens arbete och verksamhet. God föreningssed ger föreningarna frihet att bestämma sina egna former under eget ansvar.

PRAXIS är ett begrepp som också används i föreningar. Praxis är ett samlingsnamn för traditioner om hur föreningar brukar göra. Praxis kan också beskrivas som *det som gäller*, till exempel att det alltid ska skickas ut en *dagordning* före ett möte så att alla berörda vet vad som ska diskuteras och beslutas om. Praxis kan också handla om på vilket sätt föreningen ska utse och välja, hur stadgar ska formuleras, hur ett årsmöte ska genomföras. Den kan skilja sig åt beroende på vilket slags förening det kan handla om. Varje förening kan skapa en egen praxis, men även denna ska bygga på god föreningssed. Fackföreningar och politiska partier kan ha en annan föreningspraxis än små ideella intresseföreningar. God föreningssed kan sägas vara föreningslivets fundament och praxis, och ett komplement till stadgarna inom en förening eller en grupp av föreningar.

STADGAR

Stadgarna bör utformas enkelt och tydligt, och ska innehålla:

- Föreningens namn
- Var föreningen finns (stad, kommun, adress)
- Vad föreningen ska göra (ändamålet)
- Vem som kan bli medlem (hur och vad det kostar)
- När föreningen har möten och årsmöte
- Hur stor styrelsen ska vara
- Hur stadgarna kan ändras
- Hur föreningen ska upphöra

FIRMATECKNARE

Firmatecknare är de personer som föreningen ger förtroendet att sköta föreningens ekonomi, underteckna avtal, överenskommelser och värdehandlingar för föreningens räkning.

REGISTRERA ER FÖRENING

Registrering av förening hos Skatteverket: Gå in på www.skatteverket.se och ladda ner blanketten. Fyll i och skicka in till Skatteverket.

DET GRUNDANDE MÖTET

När interimstyrelsen har ordnat förslag på styrelse, ändamål och stadgar, är det praxis att ha ett öppet möte, ett så kallat *konstituerande möte*. Bjud in alla som är intresserade. Använd sociala medier och anslagstavlor för en inbjudan. De som verkligen är intresserade av vad föreningen vill åstadkomma brukar dyka upp. Föreningens riktiga styrelse kan naturligtvis vara samma personer som i den provisoriska. De som är närvarande på mötet har rösträtt. Föreningen är startad när styrelsen är vald och stadgarna antagna.

DEN REGISTRERADE FÖRENINGEN

Det vanligaste är att en förening registrerar sig hos Skatteverket för att få ett organisationsnummer som kan användas i kontakten med myndigheter, organisationer, studieförbund, stipendiefonder och kommuner. En förening behöver också ett organisationsnummer för att kunna öppna bank- och postgirokonton.

En förening existerar även om den inte är registrerad. Men en förening med organisationsnummer betraktas som mer etablerad av myndigheter och organisationer.

Om föreningen vill registrera sig hos Skatteverket måste stadgar, namn på styrelsens ledamöter och namn på en eller två *firmatecknare*, vanligtvis kassör och ordförande, bifogas ansökan.

JURIDISK PERSON

I en ideell förening är en *juridisk person* en grupp människor som tillsammans är organiserade och har lagliga rättigheter och skyldigheter. En ideell förening är en juridisk person när medlemmarna har beslutat om att bilda föreningen, antagit stadgar och valt en styrelse med minst tre ledamöter. Det är *föreningen* som betraktas som juridisk person, inte någon enskild medlem. Styrelsen är vald att sköta detta ansvar på bästa sätt. Föreningen kan som juridisk person bland annat äga, köpa och sälja, anställa folk, hyra lokaler, ha skulder och fördela bidrag. Men ansvaret är alltid gemensamt i styrelsen.

MER ATT LÄRA

Det finns massor av böcker skrivna om hur en förenings inre arbete går till. På internet finns användbara webbplatser för alla sorters föreningar. Där kan ni hitta förslag till stadgar, dagordningar, protokoll, kontoplaner och annat som är bra att veta.

Lär er under resans gång. I slutet av denna skrift finns en förteckning över böcker och material som ni och er förening kan ha nytta av.

STYRELSENS ROLL:

- Hålla föreningen livskraftig
- Sköta och vårda
- Genomföra beslut och arbetsuppgifter
- Representera föreningen utåt
- Utveckla föreningen

STYRELSEN – DELAT ANSVAR, SAMMA MÅL

En förenings första styrelse består oftast av de personer som startade föreningen. De är medlemmarnas demokratiskt valda ledarskap. Styrelsens utmaning är att leda och utveckla föreningens verksamhet på ett sätt som medlemmarna önskar. Styrelsen ska också hålla ordning på ekonomin och arbeta för föreningens ändamål.

Styrelsen behöver fördela uppgifter och ansvar inom själva styrelsen, och delegera till aktiva medlemmar utanför styrelsen. Att göra människor delaktiga är både praktiskt och demokratiskt viktigt.

En styrelse består oftast av ordförande, kassör, sekreterare samt övriga styrelseledamöter. Hur stor en styrelse ska vara ska anges i stadgarna.

En styrelse ska inte vara för stor. Udda antal är bäst för demokratin, men inget krav. En styrelse på fem till sju personer brukar anses vara lagom för en ideell förening.

En styrelse behöver vara aktiv. Det är viktigt att ta reda på vem som är bra på vad, att göra ett slags kompetensinventering. Ta er tid att diskutera. Svetsa er samman och förekom eventuella samarbetsvårigheter och missförstånd så håller fogarna längre. En praxis är att de som har med föreningens direkta verksamhet att göra bör sitta med i styrelsen.

ORDFÖRANDE

Den som väljs till ordförande har en viktig uppgift. Personen måste vara bra på att lyssna, uppfatta, tolka och sammanfatta. Det handlar mer om förhållningsätt än om färdighet. En ordförande måste vara beredd på att ta ansvar, men också ha förmåga att ge ansvar åt andra, att delegera. En ordförande ska fungera som en diplomat och se till att föreningens praktiska arbete fungerar på ett bra och demokratiskt sätt. Ordföranderollen innebär också att vara föreningens ansikte utåt. Det är också praxis att ordföranden har ett avgörande inflytande, en *utslagsröst*, vid en jämn omröstning.

VICE ORDFÖRANDE

Det är alltid bra för en förening att ha reserver. En vice ordförande kan utses om föreningen behöver det. Vice ordförandens uppgift är att se till att föreningens arbete fortsätter om ordföranden av någon anledning inte kan närvara eller fortsätta som ordförande.

KASSÖR

Det är inte nödvändigt att kassören är ekonom. Men gärna någon som är bra med siffror, tycker om

ordning, kan eller är villig att lära sig bokföring och är pålitlig. Kassören håller koll på, och har ansvar för föreningens ekonomi. Det är ett ansvarsfullt uppdrag.

Om föreningens ekonomi är stor eller liten

spelar ingen roll. Det är god föreningssed att följa metoder och riktlinjer som gäller för allmän bokföring.

Föreningen kan ha inkomster och skulder, ha anställda och äga lokaler. Föreningens ekonomi är oftast moms- och skattebefriad om största delen av föreningens inkomster används i föreningens fortsatta verksamhet.

En registrerad förening måste deklarerat, och på så sätt motivera sin skattebefrielse.

Föreningen är alltså generellt inte skattepliktig om det mesta av föreningens överskott återgår till verksamheten. Föreningen behöver heller inte redovisa moms, men undantag finns. Om föreningen bedriver näringsverksamhet och har en avsevärt stor omsättning måste föreningen följa bokföringslagen. Mer om dessa regler finns på Skatteverkets webbplats www.skatteverket.se.

ENKEL FÖRENINGSBOKFÖRING

En enkel bokföring ska visa:

1. Föreningens tillgångar (exempelvis möbler och dator)
2. Föreningens egna pengar (exempelvis handkassa och bankgiro)
3. Föreningens inkomster (exempelvis medlemsavgifter och projektstöd)
4. Föreningens kostnader (exempelvis lokalhyra, kaffe, telefon och administration)

SEKRETERARE

Det är viktigt att någon håller ordning på föreningens gemensamma papper och dokument. Styrelsemöten, medlemsmöten och årsmöten är föreningens livsnerver och en gemensam informationsbank. Allt som skrivs ner, dokumenteras, ska ge en bild av föreningens verksamhet.

Sekreterarens viktigaste uppgift är att se till att mötesprotokollen ger en god översikt över hur diskussioner förts och vilka beslut som fattats. Sekreteraren dokumenterar också vilka som varit närvarande på mötet.

Det brukar vara sekreteraren som gör utskick till möten, sätter ihop kallelser, sammanställer information och uppdaterar medlemsregister.

LEDAMÖTER

Alla ledamöter i styrelsen har rösträtt. Ordförande, kassör och sekreterare har definierade arbetsuppgifter. Övriga styrelseledamöter har inga definierade uppgifter, men delar likafullt ansvaret för föreningen.

SUPPLEANTER

En styrelse behöver ersättare när någon ordinarie ledamot inte kan vara med. Suppleanter ingår bara i styrelsen när de ersätter någon. Då har de rösträtt, inte annars. Stadgarna bestämmer hur det ska vara. Suppleanterna bör kallas till möten på samma vis som övriga, men föreningar kan välja att göra på olika sätt.

Att vara suppleant i en styrelse är ett bra sätt att skola in sig i hur ett styrelsearbete går till. I små föreningar med få i styrelsen brukar suppleanter inte användas.

VALBEREDNING

En styrelse kan aldrig välja sig själv. Det är inte demokrati. Valberedningen är en liten grupp, i regel högst tre personer, som ska föreslå en ny styrelse till föreningens årsmöte. De ska vara opartiska i förhållande till styrelsen och arbeta långsiktigt. Deras arbete börjar i princip när årsmötet är avslutat, med att börja fundera på hur nästkommande styrelse ska se ut.

En valberedning brukar ha några möten per år där de diskuterar vilka personer som bäst skulle vara lämpade att ingå i en framtida styrelse. Deras förslag ska vara klart i god tid före årsmötet. Valberedningen arbetar för medlemmarnas och föreningens bästa. Det är årsmötets medlemmar som väljer personer till valberedningen.

I små föreningar med få medlemmar är en valberedning kanske inte möjlig att ordna av rent praktiska skäl. Men oavsett storlek på föreningen bör ändå det opartiska förhållningssättet och en demokratisk inställning vara vägledande när en förening ska välja nya ledamöter i en styrelse.

REVISORER

En styrelse kan inte godkänna sitt eget arbete, det vore odemokratiskt och fel. Revisorer är de opartiska personer som ska kontrollera att föreningens bokföring är i ordning och att styrelsen skött sina arbetsuppgifter. De ska, efter att ha gått igenom styrelsens arbete, ge råd till medlemmarna att antingen bevilja styrelsen *ansvarsfrihet*, eller inte, på årsmötet.

Stadgarna ska visa när revisorer väljs och hur många som ska utses. Precis som med valberedningen är det för medlemmarna som revisorerna arbetar. Ideella föreningar behöver inte ha en auktoriserad revisor, det räcker med så kallad lekmanrevisor. Det ska vara en person (eller två, i regel en revisorssuppleant) som förstår sig på allmän bokföring och gärna är insatta i föreningens ekonomi.

Revisor(er) väljs av medlemmarna, i regel på ett årsmöte.

ANSVARSFRIHET

Ansvarsfrihet kan sägas vara intyget på att en styrelse i en förening enligt medlemmarna har skött sig korrekt. Om en styrelse allvarligt misskött sitt uppdrag är det praxis att styrelsen avsätts och en ny styrelse väljs av årsmötet.

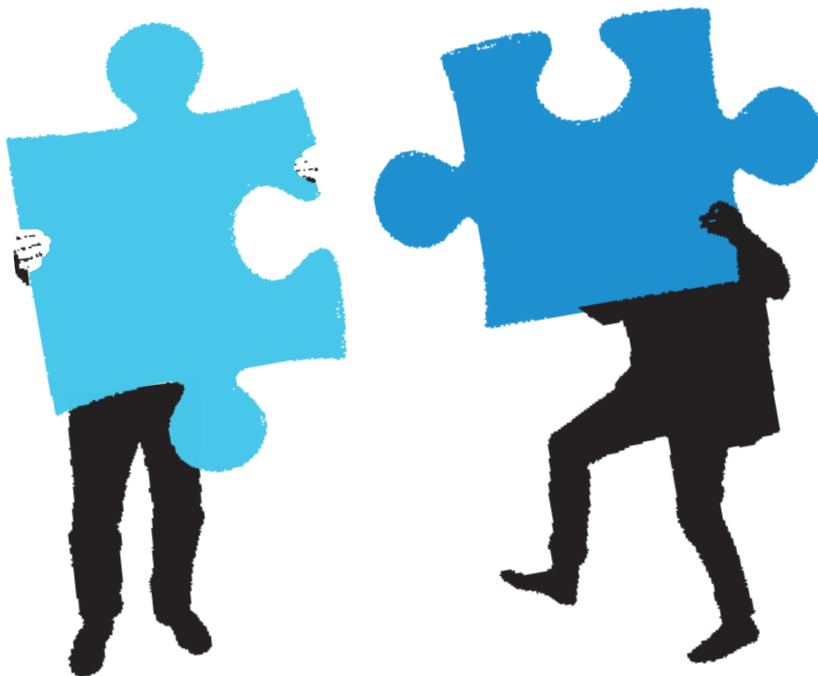
MEDLEMMAR

Medlemmarna är föreningens grund och kärna. De väljer vilka som ska sitta i styrelsen och leda föreningen.

Alla medlemmar måste ställa upp på föreningens ändamål. De kan hjälpa till med föreningens arbete, men har inget juridiskt ansvar för föreningen.

I de flesta ideella föreningar är det medlemmarna som är själva verksamheten genom att de tillsammans planerar, genomför och deltar. I andra föreningar kan medlemmen betala en avgift och stödja föreningens verksamhet. Oavsett engagemang ska medlemmarna ha inflytande och kunna påverka verksamheten, kunna föreslå och bli hörda.

Medlemmarna är också en viktig del av föreningens återväxt och utveckling.

FÖRENINGSMÖTEN

Det finns många olika slags möten i en förening.

Medlemsmötet (eller stormötet, föreningsmötet, månadsmötet) kan fungera som både informations- och beslutsmöten i föreningarnas verksamhet. Stadgarna bestämmer vilken roll medlemsmötet ska ha och på vilket sätt medlemmar ska kunna påverka.

Styrelsemötet (eller styrelsesammanträdet) är en löpande uppgift för föreningens styrelse. I regel brukar styrelsen träffas ungefär en gång i månaden eller efter behov.

ÅRSMÖTET – DET VIKTIGASTE MÖTET

Alla föreningar har ett *årsmöte*. Det är föreningens födelsedag.

Årsmötet består av två delar:

1. Att gå igenom året som varit och besluta om styrelsen har skött sina uppgifter på rätt sätt.
2. Att besluta vad föreningen ska göra fram till nästa årsmöte och välja medlemmarna som ska sköta dessa uppgifter.

Föreningens årsarbete ska alltid redovisas öppet. Verksamhet, ekonomi och styrelsens arbete ska läggas till handlingarna, och ett nytt föreningsår ska börja. En ny styrelse ska väljas, som får förtroendet att leda föreningen ytterligare ett år. När en ny styrelse är vald avslutas det gamla året och ett nytt påbörjas. Det är föreningens årsrytm. Årsmötet är föreningens viktigaste möte.

ÖVRIGA FÖRENINGSMÖTEN

En del föreningar kan ha arbetsgrupper och informationsmöten som inte är beslutsfattande. Sådana möten fungerar mer som en del av det löpande arbetet i en förening. För den lilla föreningen kan det vara praktiskt att enbart hålla sig till de här tre mötesformerna. Om behovet uppstår kan föreningen skapa andra mötesformer under verksamhetens gång.

MÖTESTEKNIK

Mötestekniken är en användbar verktygslåda för kommunikation, för att visa respekt, ge rättvisa, utöva demokrati och vid beslutsfattande. Ett föreningsmöte behöver inte vara trist och byråkratiskt. Mötet kan genomföras som ett respektfullt samtal, men när beslut ska fattas är det formella språket det bästa stödet för att göra det klokt, effektivt och demokratiskt. Att låta alla komma till tals. Att bli lyssnad på. Att komma överens.

Mötestekniken är ett hjälpmedel, men det formella får aldrig bli huvudsaken. En överdriven tro på det formella kan göra ett möte mycket fyrkantigt och tråkigt.

MÖTESFORMER

Det är bra om föreningen har en bra lokal att mötas i. Men många ideella föreningar har informella möten hemma hos någon eller på ett café, under trivsamma former. Ett styrelsemöte behöver inte en stor lokal, utan en trevlig atmosfär. Det är viktigt att skapa en god och tillåtande stämning. Samarbetar föreningen med till exempel ett studieförbund kan de ofta låna ut en möteslokal.

Det är okej att prova och testa, välja egna sätt att mötas på. Då är mötestekniken ett bra stöd. Föreningen behöver inte fungera perfekt. Ingen hamnar i fängelse, misstag kan rättas till. Vi lär oss på vägen.

ORDET OCH GRUPPEN

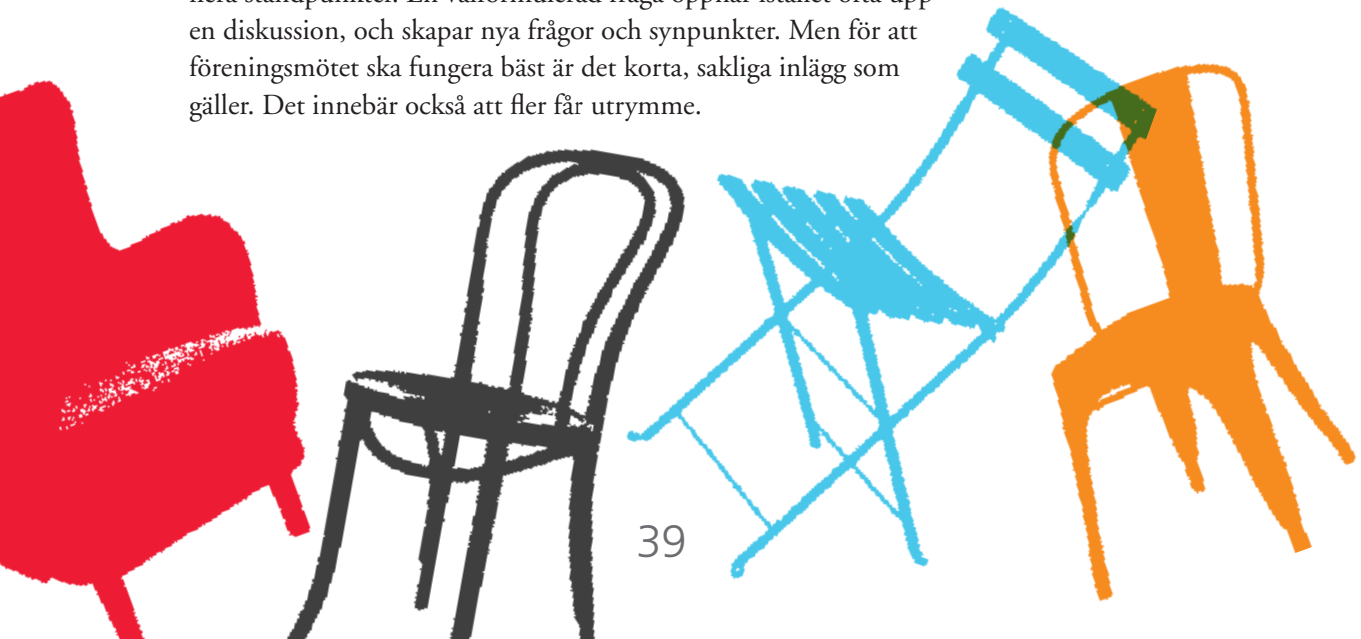
Ett mötes karaktär och stämning är beroende av alla som är där. Hos nya föreningar kan det finnas en rädsla att inte "göra rätt" eller att mötet tenderar att bli formellt och byråkratiskt, något som ökar tråkfaktorn.

Mötesdeltagarna kan ha mer eller mindre erfarenhet av att uttrycka sig i en grupp. Men det viktiga är vad som sägs, inte hur det görs. I en förening bör alla vara medvetna om att ord kan vara missbrukad makt när ingen utom den som framför dem förstår deras innebörd.

I små ideella föreningar är det vanligt att styrelse och medlemmar redan är kompisar. Det brukar skapa en bra samtalston under mötena. Men det kan också uppstå en "privat" stämning, där nya medlemmar får det besvärligt och inte kommer in i gemenskapen.

ATT FRÅGA

Att fråga är ibland mycket viktigare än att argumentera. Ett bestämt påstående är ett tacksamt viltbråd för dem som gillar att påstå något annat. Ett påstående blir lätt ett slagfält mellan två eller flera ståndpunkter. En välformulerad fråga öppnar istället ofta upp en diskussion, och skapar nya frågor och synpunkter. Men för att föreningsmötet ska fungera bäst är det korta, sakliga inlägg som gäller. Det innebär också att fler får utrymme.

ATT LYSSNA

Det är en stor konst att debattera, att tala inför grupp, att sätta ord på sina åsikter. Föreningsarbetet är en utmärkt plats att öva sig på. Ibland är det svårt att skilja på saklighet och känsla i en diskussion. En känslomässig slagsida i en diskussion kan göra det svårt att gå till beslut och skapar onödigt utrymme för missförstånd.

En enkel regel är att använda tydlighet och klarspråk under möten. Om något är svårt att hänga med i, eller knepigt att förstå är det bra att kräva ett förtydligande: Vad betyder det, vad innebär det?

Lika viktigt som att tala på ett möte är att lyssna. Att ge plats för någon annans åsikter, att betrakta dessa som lika värdefulla som ens egna åsikter, är att ha ett demokratiskt förhållningssätt.

ATT TALA

Att tala inför en grupp, även om det är ens kompisar, kan somliga uppleva som väldigt svårt. Men övning ger färdighet.

När någon vill tala ska det räcka med en handuppräckning. Mötets ordförande eller sekreteraren håller koll på vem som har begärt ordet och i vilken turordning. Det är också god förenings-sed, om inte alla känner varandra, att presentera sig med namn och sedan framföra sin tanke, sitt förslag eller sin åsikt.

Alla som begär ordet på ett möte måste anstränga sig för att göra det möjligt för andra att förstå inläggets syfte. Vilda spekulationer tillför sällan ett möte något konstruktivt. En god regel är att alltid sammanfatta sitt inlägg. Vill en mötesdeltagare föreslå något ska inlägget formuleras som ett förslag som mötet kan ta ställning till. Det blir en övermäktig uppgift för mötesordföranden att tolka vartenda inlägg om de är för otydliga.

DAGORDNINGEN

Ett möte ska kännas angeläget och engagerande. Men ett möte ska också leda framåt, behöver en plan. Praxis är att följa ett schema med en bestämd början och ett tydligt slut: en dagordning.

Att göra en skriftlig mötesdagordning är styrelsens uppgift. Det är oftast ordföranden eller sekreteraren som ska sätta samman den. Att skicka ut dagordningen före mötet ger alla möjlighet att förbereda sig och sätta sig in i mötets frågor, särskilt i förslag som mötet ska besluta om. Information som har betydelse för ett beslut ska alltid bifogas dagordningen.

MÖTET OCH TIDEN

Dagordningen ska godkännas på själva mötet. Sedan följer mötet denna om inget annat föreslås. Vissa frågor tar längre tid, andra går fort. Bestäm redan från början vilka frågor som ska prioriteras. Mötesdemokrati handlar ju inte bara om diskussioner i all oändlighet utan om att komma till en punkt, sammanfatta och fatta beslut.

En diskussion ska belysa en fråga med fakta ur olika tänkbara vinklar, men det betyder inte att föreningen måste munhuggas tills någon stupar.

Är dagordningen effektiv och tydlig blir också mötet roligare och intressantare.

ORDET ÄR FRITT

Alla som vill ska ha möjlighet att komma till tals på ett möte. Alla ska ha rätt att delta i samtalen. Men öppna diskussioner och debatter blir lätt kaotiska. Beslut ska fattas, och alla måste få säga sitt. Det tar tid. Men det går att skapa ordning.

I en diskussion ska det finnas utrymme att ställa frågor när någon har begärt ordet. En förening ska sträva efter öppenhet i kommunikationen. Håller en deltagare med i en fråga går det alldeles utmärkt att begära ordet och framföra det. Det går även bra att begära ordet och framföra en annan åsikt. Att ge respons på varandras inlägg skapar ett levande samtal, och diskussioner blir roligare om så många som möjligt är aktiva. Om en diskussion inte längre leder framåt, om argumenten är uttömda, är det bra att föreslå ”streck i debatten”. Då kan mötet sätta punkt för att gå till beslut.

Var tidseffektiva, då blir mötena bättre, hanterbara och kreativa.

EN TALARLISTA

En talarlista kan upprättas när mötesdeltagarna önskar det. Det är föreningens demokratiska verktyg att skapa ordning i diskussionerna. Talarlistan innebär att alla som vill uttrycka en synpunkt skrivs upp på en lista, i tur och ordning. Tänk på att tidsbegränsa taltiden för varje inlägg, rättvist och demokratiskt.

ÖVRIGA FRÅGOR

En dagordning ska alltid innehålla punkten *Övriga frågor* på alla slags möten. Denna punkt ger medlemmarna möjlighet att spontant ta upp viktiga frågor utanför dagordningen. I en dagordning brukar punkten ligga näst sist, före mötet avslutande.

Det brukar vara klokt att inte fatta beslut om nya förslag tagits upp under punkten övriga frågor. Styrelsen behöver ha möjlighet att sätta sig in i, och diskutera förslaget. Praxis brukar då vara att skjuta upp, *bordlägga* beslutet, till nästa styrelsemöte.

ATT FATTA BESLUT

Efter alla inlägg och diskussioner är det praxis att gå ”laget runt” för att fånga upp stämningen och slutliga synpunkter, och se om mötet är redo att gå till beslut. Det är mötesordförandens uppgift, med hjälp av sekreteraren, att sammanfatta förslag som ska gå till beslut. När ett förslag (proposition) inte har något motförslag går mötet direkt till beslut.

Röstning kan börja när mötesordföranden frågar: ”Antar vi det här förslaget?” Mötesdeltagarna svarar med ett ”Ja”. Praxis är också att fråga: ”Avslås förslaget?” Även här svarar mötesdeltagarna med ett ”Ja”. Ordföranden sammanfattar och tolkar vilka röster som fick majoritet. Beslutet har tagits med acklamation (muntligt bifall). Om det är svårt att avgöra en muntlig röstning kan deltagare begära votering, det vill säga rösträkning via handuppräkning eller röstsedlar (papperslappar). Beslutsgången i en förening behöver inte vara krångligare än så här.

Ibland kan det finnas flera motförslag till ett huvudförslag. Då blir beslutsfattandet lite krångligare. Det kallas för *propositionsordning*. Principen är att ställa förslag mot förslag tills endast två tydliga alternativ kvarstår. Innan ett motförslag kan ställas mot ett huvudförslag måste det bästa motförslaget slå ut de ”sämre” förslagen. Det betyder att mötet måste rösta sig igenom alla förslag tills ett är kvar. God föreningsled tar helt enkelt tid.

ATT FATTA BESLUT

Tre saker är viktiga när beslut ska fattas:

1. Alla har haft möjlighet att förbereda sig och fått adekvat information.
2. Alla, som vill, får komma till tals innan besluten fattas.
3. Besluten respekteras av alla.

MÖTESORDFÖRANDE

Den person som väljs att leda ett möte kallas mötesordförande. Det behöver inte vara samma person som är föreningens ordförande, även om det i praktiken ofta blir så i alla fall.

Att leda ett möte ger bra träning i mötesteknik och demokrati, och det är bra om medlemmar och styrelse delar på uppgiften i en förening.

MÖTESSEKRETERARE OCH PROTOKOLL

Alla föreningsmöten ska *protokollföras*. Det är sekreterarens uppgift. Inför varje möte väljs en sekreterare, i praktiken ofta den som är styrelsens sekreterare. De närvarande på mötet förs in i protokollet. Vid större möten kan en namnlista skickas runt. Ett protokoll ska ge en sammanfattande bild av diskussioner som förts, beslut som tagits, vem som ansvarar för vad och vilka frågor som inte togs upp, som bordlades. Använd gärna hjälpmedel! Penna, papper, mobiler med inspelningsmöjligheter eller annan teknik gör det lättare att minnas vad som sagts och beslutats om.

Alla beslut ska protokollföras och noteras om de varit enhälliga eller inte, om beslut är tagna med acklamation (muntligt bifall) eller om någon reserverat sig (inte velat delta i beslutet) eller om någon lagt ner sin röst.

Protokoll är föreningens historia. De ska ge en god översikt om hur föreningen arbetat i förhållande till beslut, mål och stadgar.

PROTOKOLLSJUSTERARE

Vi människor uppfattar ofta på olika sätt det som sägs och protokollsjusteringen ger möjligheter att nyansera och rätta till sådant som kanske missades. På mötet väljs en eller två protokollsjusterare. De behöver ha överblick och helst också anteckna, dokumentera. Protokollsjusterarna ska läsa igenom sekreterarens färdiga protokoll och se om allt finns med, och sedan underteckna protokollet. Då kan protokollet läggas till handlingarna. Se alltid till att det finns undertecknade papperskopior av protokoll.

FINNS ER FÖRENING?

De flesta föreningar vill synas på ett eller annat sätt. För nya medlemmar, sponsorer, för publiken, kommunen, andra föreningar eller för bidragsgivarna. Behöver då föreningen marknadsföra sig? Det går att vända på frågan. Vem bryr sig om en förening som inte syns?

En förening är beroende av att synas där den vill synas. Föreningen kan skaffa sig en logotyp som alltid används på affischer, utskick, mejl och webbplatser. Det är bra att se till att omvärlden är medveten om er förenings existens, även om ni inte har något samarbete med andra. Det ligger i föreningstankens väsen att rikta sig utåt.

Föreningsfriheten har många människor kämpat hårt för att förverkliga för alla medborgare. Den rättigheten förvaltar samtiden för framtiden. Den är ett demokratiskt arv.

Varje förening som startas bidrar till något som är större än ändamål, styrelse och stadgar. Det som förenar oss i en förening är idén, syftet och gemenskapen som utvecklar oss som människor och medborgare. Låt världen upptäcka er förening, oavsett hur stor eller liten den är.

Det är det som är meningen.

Föreningsteknisk ordlista

ACKLAMATION Ett beslut som antagits med muntligt bifall.

ADJUNGERA Att till styrelsen utse tillfällig ledamot utan rösträtt (till exempel en sakkunnig i en speciell fråga).

AJOURNERA Uppehåll i mötet.

ANSVARSFRIHET Godkännande av styrelsens verksamhet för året som varit.

AVSLAG Majoriteten säger nej till redovisat förslag.

BEGÄRA ORDET Räcka upp handen och vänta på sin tur att prata.

BESLUTFÖR, BESLUTSMÄSSIG Minsta antal närvarande röstberättigade som krävs för att beslut ska kunna fattas.

BIFALL Majoriteten säger ja till redovisat förslag.

BORDLÄGGA Att skjuta upp ett ärende till ett kommande möte.

BUDGET Ekonomisk plan för verksamheten.

DAGORDNING Förteckning över de ärenden i den ordning de ska behandlas vid mötet.

DELEGERA Föra över beslutsrätt till någon annan.

ENHÄLLIGT Beslut som alla är överens om.

FIRMA TECKNARE Den/de som har rätt att skriva på värdehandlingar för föreningen.

FÖREDRAGANDE Den som redogör för en fråga, ofta någon från styrelsen.

FÖREDRAGNINGSLISTA Se dagordning.

FÖRSLAGSRÄTT Ordinarie ledamot, suppleant men även adjungerad ledamot har rätt att komma med förslag.

FÖRTROENDEVALD Av väljarna på årsmöte, kongress etc. vald person till styrelsen.

HUVUDFÖRSLAG Oftast styrelsens förslag eller förslaget från den som förberett frågan.

IDEELL FÖRENING Förening som inte omfattas av lagen om ekonomiska föreningar eller lagen om samfällighet. Allt eventuellt ekonomiskt överskott går tillbaka in i föreningens egen verksamhet. Inga vinster delas ut.

INTERIMSSTYRELSE Tillfällig, provisorisk styrelse (tillsätts ofta då förening startas innan ett medlemsmöte valt styrelse).

JURIDISK PERSON Ett formaliserat samarbete där ansvaret för föreningen är gemensamt och förvaltas av föreningens styrelse.

JUSTERING Underskrift för intygande om till exempel protokollets riktighet.

JUSTERINGSMAN Person som väljs för att kontrollera mötets protokoll.

JÄV, JÄVIG Person som inte deltar i beslut till följd av släktskap, att han/hon är direkt personligen berörd av den fråga som beslutet gäller.

KALLELSE Information om tid och plats för möte.

KOMMITTÉ En grupp som utses av styrelsen eller föreningsmötet för en speciell fråga.

KONSTITUERA Styrelsen fördelar de olika posterna inom styrelsen och beslutar om vem/vilka som har rätt att teckna firma för föreningen.

KONTRAPROPOSITION En eller flera motförslag till huvudförslaget. Motförslagen ställs mot varandra tills ett förslag återstår. Detta ställs sedan mot huvudförslaget.

LEDAMOT Röstberättigad person i styrelse.

MAJORITET

Absolut: Minst en röst mer än hälften av rösterna.

Relativ (endast vid personval): Den som får flest röster.

Enkel: Kan vara absolut eller relativ.

Kvalificerad: Vanligtvis i stadgarna för stadgeändring eller för föreningens upplösning, till exempel två tredjedelar eller tre fjärdedelar av rösterna.

MOTION I förväg insänt skriftligt förslag att beslutas på årsmötet.

NOMINERING Förslag på personer till olika uppdrag.

ORDNINGSFRÅGA Bryter talarlista och gäller då något formellt i mötesordningen. (Till exempel fråga om rast eller påpekande av något formellt fel.)

PARAGRAF Del av lag, avtal, protokoll.

PRAXIS Sed, hur man brukar göra inom föreningen.

PREJUDIKAT Vägledande beslut eller dom.

PRESIDIUM I samband med medlems- eller årsmöte, de personer som valts att leda mötet (ordförande och sekreterare).

PROPOSITION Förslag.

PROPOSITIONSORDNING Den beslutsordning som mötesordföranden föreslår mötet. Förslag till sådan måste alltid presenteras om antalet förslag är tre eller fler. Mötet måste godkänna detta innan beslut fattas.

PROTOKOLL Skriftlig sammanställning av beslut eller överenskommelse på mötet.

REMISS Ärende som överlämnas till instans/person för yttrande.

REPLIK Bemötande, svar.

RESERVATION Notering i protokoll att man tar avstånd från fattat beslut. Fritar från ansvar för beslut. (Gäller den som har rösträtt.)

REVISOR Person som är utsedd av årsmötet att granska räkenskaper och verksamhet, göra revision.

RÖSTRÄKNARE Person som är utsedd av medlemsmötet att räkna röster vid omröstning (ofta av praktiska skäl densamma som justerare).

RÖSTRÄTT Utövas i styrelsen av ordinarie ledamot eller tjänstgörande suppleant.

STADGAR Regler, ”föreningens lag”.

STRECK I TALARLISTA Innebär beslut om att fastställa talarlistan. Därefter får ingen anmäla sig för att tala.

STYRELSE De personer som väljs på årsmötet att sköta föreningens angelägenheter fram till nästa årsmöte.

SUPPLEANT Ersättare för ordinarie ledamot vid förhinder för denna att delta i mötet. (Får då rösträtt.) Bör delta i alla möten och har då yttrande- och förslagsrätt.

TALARLISTA Mötesordförandens förteckning över dem som begärt ordet och i vilken turordning.

TILLÄGGSYRKANDE Förslag som knyter an till tidigare framlagt förslag.

UTSLAGSRÖST Innehas av ordförande vid lika röstetal vid styrelsemöten. (I övrigt gäller vad som står i stadgarna.)

VALBEREDNING Personer som fått i uppdrag att lägga fram förslag om vilka som ska väljas till olika förtroendeposter.

VERKSAMHETSBERÄTTELSE Årsredogörelse från styrelsen, vad man gjort och vad det har kostat.

VOTERING Begäran om omröstning vilken kan ske öppet eller slutet enligt stadgarna varefter rösterna räknas ihop. Rösträkning.

YRKA, YRKANDE Föreslå, förslag.

YTTRANDERÄTT Har, enligt praxis, den som har rätt att närvara vid mötet (till exempel suppleant, adjungerad).

ÅRSBOKSLUT Redovisning av årets verksamhet i pengar. (Se verksamhetsberättelse.)

ÖVRIGA FRÅGOR Punkt på dagordningen där nya frågor tas upp för diskussion. (Ej beslut.)

Några lästips

UNG I STYRELSE Helen Samuelsson-Dahlstrand/Johan Sverker/Veronica Holtsjö, Landsrådet för Sveriges ungdomsorganisationer (LSU)

IDEELL FÖRENING – BILDA, STYRA & UTVECKLA Rune Nilsson, Förlags AB Björnen

MEDLEMSMODELLEN Niklas Hill/Angeli Sjöström Hederberg, Trinambai

MER KREATIVA MÖTEN Ulrika Eklund, LSU

DRIV – SÅ STARTAR DU FÖRENING OCH DRIVER PROJEKT Hanna Carr, PeaceWorks

BRINNA! ATT GÖRA SKILLNAD SOM LEDARE I EN IDEELL ORGANISATION Lisa Moraeus, Room for us

PROFESSIONELL IDEELL – OM ATT VERKA MED IDEELL LOGIK Christer Leopold, Sober förlag.

OM STUDIEFRÄMJANDET

Studieförbundet är ett av Sveriges största studieförbund med ett brett utbud av studiecirklar, utbildningar, kulturarrangemang och föreläsningar.

Varje år samlas över 200 000 deltagare i våra studiecirklar och kurser. Vårt stöd kommer från statens och kommunernas anslag till folkbildning.

Studieförbundet är ett partipolitiskt och religiöst obundet studieförbund som bedriver folkbildningsverksamhet och ger stöd till tusentals studiecirklar och föreningar i hela Sverige.

DEN HÄR BOKEN berättar vad en förening är och om vilka idéer som ligger bakom den demokratiska föreningen. Den är också en guide till dig som vill starta en förening, och en chans för redan föreningsaktiva att fylla på med nya tankar. Boken är indelad i tre delar:

Föreningen som idé berättar om föreningsformens idé, om demokratin och alla medlemmars rätt att vara med och påverka.

Föreningen i förändring ger en kortfattad bild av föreningslivets betydelse i det svenska samhället, om folkrörelsernas roll i demokratins framväxt – och vad föreningar betyder idag.

Föreningen i praktiken ger råd för er som vill starta en förening, eller för er som redan är igång och vill ha lite hjälp att utveckla föreningen.

Det går bra att hoppa in var som helst i boken – börja med den del som känns mest intressant för dig.

Föreningen från idé till praktik, är skriven av Mats Lodén och utgiven av Studieförbundet.